

VAKAYİ-İ MISRİYE ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Doç. Dr. Nesimi YAZICI*

Bugün sınırlarımız dışında kalmış olan Mısır'da, Mehmed Ali Paşa tarafından çıkarılmış bulunan *Vakayi-i Misriye*, İslâm Basın Tarihi'nde önemli bir yere sahip olduğu gibi, Türk Basın Tarihi'nin başlangıcında da pek mühim bir mevki işgal eder. Vakayi-i Misriye'nin değeri, bir müslüman tarafından yayınlanan ilk Türkçe-Arapça gazete olmasından kaynaklanmaktadır. Bağdad Valisi Davud Paşa'nın 1816'larda yayınladığı rivayet edilen Türkçe-Arapça *Curnalu'l-Irak*'ın varlığı kesinleşinceye kadar, bu ilk olma vasfını koruyacak olan Vakayi-i Misriye aynı zamanda devamlılığı dolayısıyla da Türk ve İslâm Basın tarihlerinin en önemli, müşterek süreli yayınlarından biri olma özelliğini elinde bulduracaktır.

Vakayi-i Misriye'nin çıkartılma aşamasına gelmeden önce, süreli basının İslâm ülkelerindeki geçmişi üzerinde kısaca durmak, bizzat onun durumunu daha iyi kavramamıza imkân verecektir. Avrupa'da XVII. yüzyıl başlarında görülen gazetelerin, İslâm ülkelerinde ilk örneklerinin ortaya çıkması, 200 seneye yaklaşan bir gecikme ile mümkün olabilmiştir. Şüphesiz bu durumun değişik nedenleri olmakla birlikte, hemen hatırlanabilecek bir sebep de ülkelerin sahip oldukları siyasal, ekonomik ve sosyal şartların farklı olmasıdır. Fakat XVIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, İslâm ülkelerinde de bir kısım süreli yayının ortaya çıktığını tesbit etmekteyiz. Bunlar için söylenebilecek müşterek özellik, hepsinin yabancılar tarafından ve yayımlandıkları bölge halkının konuştuğu diller haricindeki bir dille çıkarılmış olmalarıdır. İstanbul'da Eylül 1795'te Fransız Büyükelçiliği tarafından, elçilik yayın organı olarak çıkarılan *Le Bulletin de Nouvelles*, İslâm ülkelerinde görülen ilk süreli yayındır. Bunu bir sene sonra *La Gazette Française de Constantinople* takip etmiştir. Osmanlı ülkesinin bir başka şehrinde, İzmir'de de 1824'ten itibaren yine Fransızlar tarafından *Le Smyrnien*, *Le Spectateur Oriental* ve *Le Courrier de Smyrne* gibi gazeteler çıkarılmıştır.

* Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi.

Vakayi-i Misriye'nin yayımlandığı Mısır'da da basın Fransızlar tarafından ve Fransız diliyle başlatılmıştır. Mısır'ı işgal eden Napolyon beraberinde getirdiği matbaa ile ve önce Marc Aurel, sonra J. J. Marcel vasıtasıyla evvela *Le Courrier de l'Egypte*'i (28 veya 29 Ağustos 1798) (Orta boy dört sayfa, her sayfa iki sütun olarak 5 günde bir çıkıyor. Mısır'la ilgili çeşitli haberlere yer veren bu gazete 117 sayı yayımlandı), bunu müteakip de daha ziyade ilmî yazılar içeren *La Decade Egyptienne*'i (15 Eylül 1798'de ilk sayısı çıktı, 1-2 Ekim'de satışa sunuldu) (Önceleri 10 günde, sonraları ayda bir yayımlandı. Sekiz sayfa. Ziraat, tıp, eğitim... konularını işliyor) çıkarmıştır. Fransızların daha sonra da Arapça-Fransızca bir gazete olan *et-Tenbih (Avertissement)*'i (26 Kasım 1800) (Çeşitli haberler, hükümet işleri, divanların çalışmaları, dış haberler, ilmî konular içerir...) çıkarmaları söz konusudur.

Fransızların Mısır'dan çıkarılmalarından sonra, burada gördüğümüz Mehmed Ali Paşa (1805-1848)'nin ülkede düzeni önemli ölçüde değiştirecek, alışkanlıkları yıkıp yerine yenilerini getirecek bir kısım ıslahat teşebbüslerine girişmiş olduğunu biliyoruz. Paşa bu çalışmalarını sırasında, taşradan merkeze, merkezden taşraya hızlı haber akışının ve yönetici sınıfı kendi uygulamaları doğrultusunda yönlendirmenin gereklerini de anlamış bulunuyordu. Ayrıca o, ülke ekonomisini geliştirmek, ziraati modernleştirmek, refahı artırmak, öğretimi yaymak istiyordu. İşte bu anlayış ve hedefler dolayısıyla ki, bu sahadaki ilk uygulamasını, *Divanu'l-Curnal*'in kurulmasını gerçekleştirmiştir. *Divanu'l-Curnal*, gerek ülkenin değişik yörelerindeki alt kuruluşlarından ve gerekse diğer devlet birimlerinden buraya intikal eden haber ve raporları, kendisine verilen talimat doğrultusunda düzenler, sonra da bunları birer haber bülteni haline getirerek 1826'larda *Curnalu'l-Hidivi* ismiyle Türkçe-Arapça neşrederdi. Dar bir çerçeve içinde kalan *Curnalu'l-Hidivi*, 100 adet basılarak üst kademe yöneticilere ve askerlere gönderilirdi. Bu sıralarda gerek Avrupa ve gerekse Osmanlı Devleti'nde basılan gazeteleri yakından takip eden Mehmed Ali, bu sahadaki ilk teşebbüsünü geliştirmek ihtiyacını hissetmiş ve sonuçta kapalı devre çalışan *Curnalu'l-Hidivi* tamamen ortadan kalkmamakla birlikte, daha düzenli ve daha geniş kitleler için Vakayi-i Misriye'yi çıkarmıştır. Paşa, Avrupa kamuoyu içinse *Takvim-i Vekayi*'in Fransızca nüshası *Le Moniteur Ottoman* örneği *Le Moniteur Egyptien*'i 1833'te çıkartacaktır.

Vakayi-i Misriye, Türkçe-Arapça olması, yayılanmaya başladığı Aralık 1828 tarihi ve Mısır'ın resmî gazetesi olarak hayatini hala devam ettirmesi dolayısıyla, hem Türk ve hem de Arap Basın Tarihi'nin

en önemli süreli yayını olarak karşımıza çıkar. Şimdi dikkatlerimizi, özellikle de Mehmed Ali Paşa dönemindeki durumu üzerinde yoğunlaştırarak, onu en önemli hususiyetleriyle değerlendirmeye çalışalım.

Vakayi-i Mısriye'nin ilk sayısının tarihi üzerinde oldukça ihtaf edilmiştir. Nitekim bu konuda 20 Kasım, 3 veya 4 Aralık 1828 tarihlileri yanında 21 Ocak 1829 tarihi, hatta 31 Mayıs 1832 tarihi de verilir, Kanaatimizce konuyla ilgili görüş ileri sürenlerin büyük çoğunluğunun, gazetenin ilk sayısını görmemiş olmaları, bu sonucu doğurmaktadır. Vakayi-i Mısriye ile ilgili ilk ve günümüze kadar da en kapsamlı çalışma olma özelliğini koruyan Mısırlı müellif İbrahim Abduh (*Tarihu'l-Vekayii'l-Mısriye*, Kahire, 1983, s. 36. Üçüncü baskı, ilk baskısı 1942)'un eserinde gazetenin bir numaralı nüshasının fotokopisi bulunmaktadır. Bir başka koleksiyondan alınmış olan ve ilk nüshanın ilk sayfasının tamamını gösteren bir fotoğraf daha sonra Ebu'l-Fütûh Rıdvan'ın eserinde de (*Tarihu Matbaati Bulak*, Kahire, 1953, Ek. 27) yer almıştır. Burada ilk sayının üzerinde gösterilen tarih 25 C. evvel 1244'tür. Bunun miladî karşılığı 3 Aralık 1828'dir. Nitekim İbrahim Abduh, Ebu'l-Fütûh Rıdvan ve diğer bir kısım araştırmacılar da Vakayi-i Mısriye'nin 25 C. evvel 1244 / 3 Aralık 1828'de çıktığını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte bu ilk sayıda Numara 1 yazısının hemen altında ve fi 25 Cemaziyelûlâ sene 1244 yazısının tam karşısında gün ismi de kaydedilmiş bulunmaktadır ki, buradaki yevmu's-sulâs (يوم الثلاثاء) ibaresinden bu günün salı olduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. Araştırmacıların dikkatlerinden kaçmış bulunan bu küçük ayrıntı dikkate alındığında, gazetenin çarşambaya isabet eden 3 Aralık'ta değil, 2 Aralık'ta çıktığı ortaya çıkar. Bu dönem belgelerinde oldukça sık karşılaştığımız benzeri örnekler de gözönüne alındığında (örn: İlk Türkçe telgrafın çekildiği tarih), 1244 C. evvel ayının bir gün önce başlatıldığı, bu nedenle gazeteye 24 yerine 25 C. evvel tarihinin konulduğu anlaşılır. Bütün bunlardan sonra artık Türkçe kısımlar ihtiva eden bu ilk süreli yayının birinci sayısının 24 C. C. evvel 1244 / 2 Aralık 1828 salı günü çıktığını kesin biçimde belirlemek mümkün olur.

Vekayi-i Mısriye, uzun hayatı boyunca hem şekil yönünden, hem de muhtevası ve hedefleri itibariyle değişik görünümler ortaya koymuştur. İlk çıkışında pek düzenli olmasa da, genel olarak haftalık bir gazete olarak değerlendirilebilecek olan Vakayi-i Mısriye 37×22 cm. boyutunda 4 sayfadan ibarettir. Her sayfa iki sütundan oluşmaktadır ve sağdaki sütun Türkçe, soldaki ise Arapça'dır, Mısır'ın resmî gazetesi olan Vakayi-i Mısriye, idarenin görüşlerini, yaptıklarını, bunların neden ve ni-

çinlerini, hedeflerini yönetim kademelerine iletmeyi amaçlıyordu. Bu bakımdan onunla dış kamuoyundan ziyade iç kamuoyuna hitap etmenin hedeflenmiş olduğunu belirtmek gerekir. Bunun için de gazete, belirli kademelerdeki mülkî erkân, ilmiye mensupları ve askerlere mecburî abone kaydı suretiyle iletilmiştir. Onun zaman içerisinde değişiklikler göstermesi doğal olan baskı sayısı konusunda, çok kesin verilere sahip değilssek de, ilk dönemde 600 adet basıldığı konusundaki görüşlere katılıyoruz. Vakayi-i Mısriye ilk çıkışından 17 sene geçtikten sonra bile 1000' in çok az üstünde bir aboneye sahip olabiliyordu. Halbuki 1 Kasım 1831' den itibaren bizzat devletin başkenti İstanbul'da çıkarılmaya başlanan Takvim-i Vekayi'in, aynı şekilde mecburî abone kaydı yöntemiyle olmakla birlikte, 3000'in üzerinde bir aboneye sahip bulunduğunu biliyoruz. Nitekim Takvim-i Vekayi'in, bizzat Mehmed Ali'nin Mısır'ında 300 abonesi bulunuyordu. Bu durumun sebebinin, Osmanlı idarecilerinin resmî gazete çıkarma ve onu iyi bir organizasyonla okuması gereken kişilere ulaştırma konusunda ciddi gayretler göstermiş oldukları tarzında yorumlamak, kanaatimizce yanlış olmayacaktır. Ayrıca da unutmamak gerekir ki, Vakayi-i Mısriye'nin yayımlandığı Mısır, ne kadar geniş bir coğrafyayı ihya ederse etsin, onun valisi ne kadar güçlü ve gazetenin önemini kavramış olursa olsun, nihayet Mehmed Ali, Osmanlı valilerinden bir vali, Mısır da Osmanlı vilayetlerinden bir vilayetti.

Vakayi-i Mısriye'yi, öncelikle Türkçe olarak keleme alınıp sonra Arapça'ya çevrilen metinlerle birlikte Türkçe-Arapça basılması dolayısıyla, ilk Türkçe gazete olarak kabul etmek yerinde olacaktır. Çoğu defa ilk Türkçe gazete diye nitelendirdiğimiz Takvim-i Vekayi'in ondan farkı ise, tamamıyla Türkçe olması yanında, günümüz Türkiye sınırları içinde yayımlanmış olması ve Vakayi-i Mısriye'ye nisbetle çok daha kalıcı etki bırakmış olması dolayısıyladır. Nitekim Vakayi-i Mısriye daha sonra bir dönem (16 Muharrem 1263-21 Z. hicce 1267/4 Ocak 1847-17 Ekim 1851 arası) bütünüyle Türkçe olarak neşredilmiş, nihayet gazete tamamen Arapça olduğu gibi, Türk gazeteciliğinden ziyade Arap gazeteciliğinin bir okulu olmuştur. Tahtavî, Hasan el-Attâr, Şihabuddin, Ahmed Faris eş-Şidyak, Muhammed Abduh v.b. hep Vakayi-i Mısriye' de görev üstlenmiş önemli Arap müellifleridir. Takvim-i Vekayi ise gerçek Türk gazeteciliğinin en eski okulunu oluşturmuştur. Bununla birlikte Mehmed Ali Paşa zamanında gazetenin esasını daima Türkçe bölümü oluşturmakta, Arapçalar bundan tercüme edilmekte idi. Bu sırada Türkçe metinlerin Arapçaya yer yer kısaltılarak tercüme edildiğini söylemek mümkündür. Burada yeri gelmişken gazetenin iki dilde birden yayımlanması üzerinde bir başka noktadan da duralım. Hedef belirli

zümrelere ulaşmak olduğunda ve onlar da aynı dili konuşmadıklarında bu durumu, pratik bir çare olarak nitelemek mümkündür. Takvim-i Vekayi'in çıkışında da benzer durum söz konusu edilmiş, gazetenin Türkçe-Fransızca olması veya Rumca, Ermenice metinler ihtiva etmesi düşünülmüştür. Fakat sonuçta bundan vazgeçilerek, bir nüshasının tamamıyla Türkçe, diğerinin de Fransızca olması kararlaştırılmış ve bu uygulanmıştır. Bunu müteakip ise Ermenice, Rumca, Arapça ve Farsça Takvim-i Vekayi nüshaları müstakil gazeteler şeklinde çıkarılmıştır. Vakayi-i Mısriye'nin iki dilde yayınlanmış olmasının benzeri, 1865'lerden itibaren Osmanlı vilayetlerinden çıkarılan resmî vilayet gazetelerinde görülebilir. Bunlar bölgenin ihtiyacına göre biri Türkçe olmak üzere, iki, hatta üç dille yayınlanmışlardır. Bu münasebetle M. Ali Paşa'nın Vakayi-i Mısriye'de kullanılan dilin sade bir Türkçe olmasını özellikle arzu etmiş olduğunu ve bu konuda ilgilileri uyarmaktan geri kalmadığını belirtelim. Aynı durumun Takvim-i Vekayi için de geçerli olduğunu ve II. Mahmud'un bu konuda Takvim-i Vekayi Nazırı Es'ad Efendi'yi uyardığını biliyoruz.

Vakayi-i Mısriye, içeriği itibarıyla, gerek günümüz ve gerekse kendi döneminin Avrupa'sındaki resmî gazetelerden farklıydı. Zira onda bir resmî gazetede bulunması doğal olan yasalar, divan kararları, çeşitli talimatlar gibi idarî konularla ilgili yazılar yanında, çeşitli konularda makaleler, özellikle haberler ve ilanlar bulunabiliyordu. Şüphesiz 1840'a kadar aynen, 1860'a kadar da kısmen Takvim-i Vekayi'de gördüğümüz bu durumun sebebi, ülkede söz konusu gazetelerden başka gazete bulunmamasıyla ilgilidir. Bununla birlikte Vakayi-i Mısriye'nin esas amacı, M. Ali Paşa'nın yaptıklarının ve yapacaklarının duyurulması, bu doğrultuda idarecileri yönlendirmektir. Bu nedenle de Vakayi-i Mısriye, kurucusunun özel ihtimamına muhatap olmakta idi. M. Ali Paşa, gazetenin her şeyiyle çok yakından ilgileniyordu. Müsveddelerini kontrol ediyor, basıldıktan sonra da müsveddenin aynen neşredilip edilmediğini araştırıyordu. Paşa, Vakayi-i Mısriye'nin hükümetin resmî gazetesi olması dolayısıyla, her türlü hatadan uzak kalmasını arzu ediyordu. Abonelerine gazetenin düzenli gönderilmesinin teminini istiyor, bu konuda gerekli emirleri vermekten, uyarılar yapmaktan geri kalmıyordu.

İlk dönemde genelde haftada bir neşredildiğini belirttiğimiz gazete, her zaman bu düzenini koruyamamıştır. Nitekim ikinci sayısı ilkinden 14, üçüncü ikinciden 20, dördüncü iki hafta, beşinci 11 gün sonra, altıncı 8 gün, yedinci bir hafta, sekizinci ise 8 gün sonra çıktı. Bununla birlikte arka arkaya bir haftada üç sayısının çıktığı da oluyordu.

Gazete ile çok yakından ilgilenen M. Ali Paşa, 1000 kuruştan yukarı maaş alan herkesin mecburî abone kaydedilmesini istemişti. Bizzat valiye 5, oğlu İbrahim Paşa'ya 5, Kethüde Bey'e 3, diğer ileri gelenlere 3'er, sair görevlilerle ulemaya da durumlarına göre birer Vakayi-i Mısriye gönderilecekti. Bu sırada gazetenin yıllık abone ücreti 77 kuruş 11 para idi. Bununla birlikte mecburi abone kaydının ve bunun için belirlenen yıllık ücretin, gazetenin masraflarının karşılanması düşüncesinden öteye, gelir temini gibi bir düşünceye bağlı olamayacağını da belirtmek gerekir. Zira burada hedef gazetenin okunması ve bu vasıta ile idarecilerin yönlendirilmesidir. Nitekim ulemadan bazısına Vakayi-i Mısriye ücretsiz verildiği gibi, 1262 (1845-46) senesi hesaplarına bakıldığında ancak 1 kese 109 kuruş gibi cüz'î bir kâr elde edildiği görülür. (Ebu'l-Futûh Rıdvan, A.g.e., 274). Bu sırada abone kaydı suretiyle 1004 Vakayi-i Mısriye satılmaktadır. Bununla birlikte mecburî abone kaydı usulü 5 Aralık 1852'de değiştirilmiştir. I. Abbas maaşı 1000 kuruşu geçen, fakat gazetenin ne demek olduğunu bilmeyen, okuma-yazması olmayanlara mecburî abone yoluyla Vakayi-i Mısriye'nin gönderilmesinin masrafsızlığını ileri sürerek buna bir çözüm bulunmasını istiyordu. Ona göre Vekilharc Hasan Ağa, Feyzullah Ağa v.b. ne gazete gönderilmesinin hiç bir kıymeti yoktu. Bundan sonra Vakayi-i Mısriye ancak Ferik, Mirmirân, Mirliva ve Miralay rütbesindekilere, yani onu anlayacaklara gönderilecekti. Aynı konudaki Takvim-i Vekayi uygulamasının da Vakayi-i Mısriye ile paralellik gösterdiğini ifade etmemiz gerekir. Takvim-i Vekayi'e mecburî abone kaydına ilk tepki Ocak 1862'de gazeteye yeni bir düzen verilmesi için kurulan ve Ahmed Cevdet Paşa'nın da içinde bulunduğu komisyondan gelmiştir. Fakat uygulama ancak Haziran 1868'de değiştirilebilmiştir. Bununla birlikte bunun da devamlı olmadığını belirtmek gerekir.

Vakayi-i Mısriye'nin esas olarak ülke içi hedeflenerek yayımlandığını biliyoruz. Bu durumda o, Mısır Paşa'sının gücünün ulaştığı bölgelere dağıtılmış olmalıdır ki, bunlar arasında Mısır haricinde, Sudan, Hicaz, Girit, Mora, Suriye, Lübnan ve Güneydoğu Anadolu'yu saymak mümkündür. Osmanlı ülkesinin diğer yörelerine Vakayi-i Mısriye ne oranda ulaşmıştır? Bu soruya kesin cevap vermek oldukça güçtür. Fakat hiç değilse belirli yerlere ulaştırıldığını, dönemin Osmanlı basınındaki bazı kayıtlardan öğrenebilmekteyiz.

Vakayi-i Mısriye ilk çıkışından 535. sayısına (26 Safer 1249/15 Haziran 1833) kadar M. Ali Paşa tarafından 1235/1819-20'de faaliyete geçirilmiş olan meşhur **Bulak Matbaası**'nda basıldı. Bundan sonra 12

sene süreyle 26 C. âhir 1261 / 3 Haziran 1845'e kadar kendisi için yaptırılan **Kal'a Matbaası**'nda basılan gazete, bu tarihten itibaren tekrar ilk matbaasında, yani Bulak Matbaası'nda basılmıştır (Basıldığı diğer matbaalar ve tarihleri için bkz. H. Duman, Katalog, s. 441 - 442).

Vakayi-i Mısriye'nin gerek Türkçe kısmında ve gerekse Arapça kısmında veyahutta gazetenin yönetiminde, değişen zamanla birlikte birçok kişi görev yapmıştır. Bunların hepsini burada zikretme imkânımız bulunmamakla birlikte, hiç değilse ilk dönemdeki en önemlilerini hatırlamamız yerinde olacaktır. Sami Efendi ilk dönemde Vakayi-i Mısriye Nazırı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda ikinci sayısından itibaren Türkçe kısmında yazıyor. Onun Nazırlığı üç sene sonra 19 Z. hicce 1247 / 21 Mayıs 1831'de bu görevden ayrılışına kadar sürüyor. Yerine Derviş Ahmed Efendi Nazır oldu. Onu takip edenler arasında Kâşif Efendi, Ahmed Efendi, Hasan Ratib Efendi, Sabri Efendi ve Fatih Efendi bulunuyor. Aziz Efendi ilk sıralarda Türkçe Muharriri olarak görev yapıyor.

Arapça bölümünde yazı işlerine kimin baktığı konusunda ihtilaf edilmiştir. Bu mevzuda Hasan el-Attar, Rıfa'a Râfi et-Tahtavî ve Ahmed Faris eş-Şidyak isimleri ileri sürüldüyse de, İbrahim Abduh'un araştırmalarına göre; Türkçe metinleri Arapça'ya tercüme edenlerin başında Hoca Nasrullah (Nasrî) bulunmaktaydı. Kendisine yardım edenler arasında Şihabuddin Muhammed b. İsmail ve Abdurrahman es-Safedî bulunuyordu.

Vakayi-i Mısriye gibi bir gazete konusunda yazılabilecekler bunlardan ibaret değilse de, biz bu kadarla yetinmek istiyoruz. Bununla birlikte son olarak M. Ali Paşa'nın Vakayi-i Mısriye haricinde çıkarmış olduğu diğer gazetelerden de en kısa çizgileriyle bahsetmenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

Osmanlı Devleti ile arası bozulan Mehmed Ali Paşa'nın orduları oğlu İbrahim Paşa komutasında önce Suriye ve sonra da Güney Anadolu'ya girdiğinde, askerlik konusuna özellikle önem vermekte olan Paşa, orduyla ilgili haberleri içeren bir Türkçe gazete çıkarmaya başladı. *Ceride-i Askeriye* adlı bu gazeteyi, daha sonra bizzat Osmanlı başkentinde görülecek olan Türkçe askerî süreli yayınların da ilki kabul etmek gerekir.

Vakayi-i Giridiye ise, Rum isyanını bastırmaktaki katkıları dolayısıyla Girit Valiliğinin M. Ali Paşa'ya verilmesi üzerine, Paşa tarafından Girit'te girişilen islahatın bir parçası olmak üzere çıkarılmıştır. Bunun için öncelikle Hanya'da bir matbaa kurulmuştur. Ebu'l-Futûh Rıdvan'

ın *Tarihu Matbaati Bulak* adlı meşhur eserinde yer verdiği bir belgeye göre (s. 368-9) bu matbaanın malzemesi ve biri Nazır Süleyman Usta, biri Makinacı ve üçü de diğer görevlerde olmak üzere beş kişilik kadrosu 18 Ekim 1830'da Hanya'ya ulaşmıştır. Bu tek kişinin çalıştırabileceği basit bir makinaydı. Aradan 6 ay geçince 29 Nisan 1831'de bir taşnaklı makinası ilave edildi. Bunun için de 6 kişilik yeni bir kadro ilk gruba ilave edildi. Bunlar Bulak Matbaası'nda matbaacılığı öğrenmişlerdi. İlk sayısının Aralık 1830 sonu veya Ocak 1831'de çıkarılmış olması gerektiği araştırmacı Orhan Kologlu tarafından ifade edilen Vakayi-i Giridiye, Türk Basım Tarihi'nde Türkçe kısımlar ihtiva eden ilk gazeteler arasında yer almış olması dolayısıyla önemlidir. Hanya'da Türkçe-Rumca olarak yayımlanmış olan *Vakayi-i Giridiye* (Rumca *Kritiki Efimeri*) muhtemelen 1841'e kadar varlığını devam ettirmiştir.

Mehmed Ali Paşa'nın çıkardığı *Meniteur Egyptien*'den de burada kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Vakayi-i Mısriye içe dönük, yani devlet görevlileri ve iç kamuoyu için yayın yaparken, bu sırada içinde bulunulan durum, ülke dışına haber akışını da yönlendirmeyi gerektiriyordu. Bu ise o sırada geçerli bir yabancı dille, Fransızca bir gazete çıkarmakla olabildi. Nitekim Osmanlı başkentinde bu konu daha iyi değerlendirilmiş ve 1 Kasım 1831'de ilk sayısı çıkan Takvim-i Vekayi'den hemen 4 gün sonra 5 Kasım'da onun Fransızca nüshası sayılabilecek *Le Moniteur Ottoman* çıkarılmıştır. Bu gelişmeden M. Ali'nin ne ölçüde etkilendiğini bilemiyorsak da, bir örnek olarak onun önünde bulunduğunu ve Ağustos 1833'te *Le Moniteur Egyptien*'in çıkarıldığını görüyoruz. Gazete Charles Turles'in yönetiminde idi. Fakat *Le Moniteur Egyptien*, Osmanlı Başkentinde Alexandre Blacque'm çıkardığı *Moniteur Ottoman*'ın gördüğü ilgiyi göremedi ve bu ilk çıkışında 8 ay sonra Mart 1834'te yayımına ara verdi. Onun tekrar doğuşunu görmek için Hidiv İsmail (1863-1879) dönemini 1874'ü beklemek gerekecektir.

M. Ali'nin Mısır'da gazeteciliğin önemini kavrayıp, resmî gazeteler şeklinde süreli yayınlar çıkardığı sıralarda, Osmanlı başkentinde de gazetecilik yavaş ta olsa gelişme gösteriyordu. 31 Temmuz 1840'da ilk özel gazete *Ceride-i Havadis* çıkmış, bunu Agâh Efendi'nin *Tercüman-ı Ahval*'i (21 Ekim 1860) ve Şinasi'nin *Tasvir-i Efkâr*'ı (27-28 Haziran 1862) takip etmiştir. Bu arada ileride önemli görevler üstlenecek olan Ahmed Faris eş-Şidyak'ın *el-Cevâib*'i (31 Mayıs 1861) ortaya çıktı. Devlet desteğindeki bu gazete, Arapça idi ve zaman içerisinde bütün Arap bölgelerine ulaştırıldı. İşte bu gelişmelerin olduğu sıralarda, daha 1855'te *Ceride-i Havadis* idaresi, Kırım'da devam eden savaş dolayısıyla esas

gazete yanında *Ruznâme* adıyla ekler çıkarmaya başladı. Daha sonra *Ruznâme-i Ceride-i Havadis* ismini alacak olan bu gazetenin, o sırada haberin hızlı dağıtımının gereğini anlamak bakımından önemli bir işlev üstlenmiş olduğunu biliyoruz. Nihayet benzer durum Mısır'da da görüldü ve Mısır gazetesi Vakayi-i Mısriye yayınlanmaya devam ederken, daha geniş çevrelere hızlı bir biçimde ulaşılmak üzere *Ruznâme-i Vakayi-i Mısriye* adıyla yeni bir gazete yayınlanmaya başladı. Hidive bağh olmakla birlikte, özel bir durumu olan bu gazetenin 9 Şubat 1863'te ilk sayısı çıkarıldı. İstanbul ve Anadolu'nun muhtelif yerlerine bu gazete ulaştırılmakta idi. Bazı İstanbul ve vilayet gazeteleri de ondan alıntılar yapmakta idiler. Önce Rüştü Bey tarafından çıkarılan bu gazete, daha sonra Ahmed Hayri Bey tarafından çıkarıldı.

Vakayi-i Mısriye ile başlamış olan Mısır'daki gazetesilik ve Türkçe basının durumu, Mehmed Ali Paşa ve onun hemen sonrasında kısaca bu şekilde idi.

Seçilmiş Bibliyografya

1. Filip di Tarrazi, *Tarihu's-Sihafeti'l-Arabiye*, Beyrut, 1913, c. I.
2. Edip Mürüvve, *es-Sihafetü'l-Arabiye (Neş'etühâ ve Tatavvuruhâ)*, Beyrut, 1961.
3. İbrahim Abduh, *Tatavvuru's-Sihafeti'l-Mısriye (1798-1951)*, Kahire, 1951.
4. İbrahim Abduh, *Tarihu Vakayii'l-Mısriye*, Kahire, 1983.
5. Ebu'l-Futüh Rıdvan, *Tarihu Matbaati Bulak*, Kahire, 1953.
6. Orhan Koloğlu, *İlk Gazete İlk Polemik, Vakayi-i Mısriye'nin Öyküsü ve Takvim-i Vekayi ile Tartışması*, Ankara, 1989.
7. Orhan Koloğlu, *Basımevi ve Basının Gecikme Sebepleri ve Sonuçları*, İstanbul, 1987.
8. Nesimi Yazıcı, *Takvim-i Vekayi "Belgeler"*, Ankara, 1983.
9. Clément Huart, *Arap ve İslâm Edebiyatı*, çev: Cemal Sezgin, Ankara, Tarihsiz.
10. M. Hartmann, *Matbuat, İ.A., VII, 362-366*.
11. Orhan Killoğlu, *İlk Türkçe Gazete Vakayi-i Mısriye*, Tarih ve Toplum, s. 58 (İstanbul Ekim 1988), s. 201-204.
12. Orhan Koloğlu, *Girit'de Türkçe Basın*, Tarih ve Toplum, s. 48 (İstanbul Aralık 1987), s. 9-12.
13. Hasan Duman, *İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Kataloğu 1828-1928*, İstanbul, 1986.

EK: I VAKAYİ-İ MISRIYE'NİN MUKADDİMESİ

Cevâhir-i tahmîd-i hüdü senâ-rû zevâhir-i tasliye-i sultân-ı enbiya isâr kılındıktan sonra malum olaki nüsha-i matbûa-i âlemde nakış-zede-i sufûf-ı sutûr olan nev'-i benî Ademin bi't-tab' temeddün ve ictima ve i'tilâf ve ihtilâtlarından neş'et iden harekât ü sekenât ve yekdiğere ihtiyaç iktizasıyla vaki olan muâşerât ve muâmelâtlarının meânî-i ve-kâyi ve mebâni-i mevâkını zabt ve tahrir ile miyanelerinde nev-be-nev neşr olunarak mizâc-ı vakte vâkif ve keyfiyet-i hâle ârif olmaları ez-her cihet tebeh ve ibrete badî ve be-her suret-i ikân ve tebsire müeddî bir hâlet idüğü nûr-âver-i mir'ât-ı kulûb-ı uli'l-elbâbdır Siyyemâ hıttâ-i Mısır-ı feridu'l-asrın mesâlih-i ziraat ve hırâset ve envâ-ı sanayi ve hırfet mevâddından serzede-i zuhûr olan fetk-i retk-i umûru bi'l-muâyene mûcib-i refâh ve rehâ olacak esbâb-ı mümkinenin istihsâline sa'y u gûşîş ve mûris-i zarar-gezend olan keyfiyâttan ictinâb ve ihtirâza cehd ve verziş-i sermâye-i nizâm ve intizâm-ı imâret-i kurâ vu bilâd ve medâr-ı vâye-i asâyîş ve râhat-ı ahâlî ve ibâd olduğundan fikr ü tedebbürü intizâm-ı imâret-i kurâ ve bilâda sarf ve re'y ve reviyyeti refâhiyyet ve râhat-ı fukarâ-yı ibâda vakf olagelen âsaf-ı merhamet-mutad efendimizin Curnal Divanının vaz' ve tesisinden murâd-ı ma'delet-itiyâd-ı dâverâneleri ekâlîm-i Mısıriye memurları marifetleriyle hasbe'l-maslaha menâfi' ve mazârra dair kaleme alınan hususât-ı vâkıa Curnal Divanına gelmek ve ol divanda tenkiye ve tenkîh kılınmak ve kâide hâsil olacak sûrete konulmak ve iktiza idenlere neşr olunub her bir maslahatta görünen menfaat ve mazarrat memurların malumları olarak mûcib-i nef' olanı intihâb ve müstelzim-i dârr olandan ictinâb olunmak suretleri olub bu irade-i hayriye-i hidivî bu ana kadar Curnal Divanında oldukça icrâ olunmakta ise de lâyıkiyla neşr ü ilân olunması ve meclis-i dâverîde müzakere olunan ve Divân-ı Hidivîde ru'yet kılınan hususât ve Hicaz ve Sudan vilâyetlerinden vesâir etrâf ve eknâftan gelen ahbâr ve âsâr dahî kaleme alınub zikr olunan vakâyi-i matbûaya ilâve kılınması maksûd olan fevâid-i hasenenin hüsn-i husûlüne badî ve memurîn-i izâm vesâir hükkâm-ı zevi'l-ihtirâmın muvâfik-ı maslahat olan sunûf-ı umûra âşinalığa müeddî olacağı vâzih olduğu zamîr-i ilham-semîr-i hazret-i dâverîye lâyh olub tab' ve temsil ile tenşirine emr ü iradeleri sânih olduğundan müstâfnen billâhi'l-muîn tab' ve temsile mübâşeret olunmuş ve Vakâyi-i Mısıriye nâmıyla isim ve şöhrat verilmiştir ve billâhi't-tevfîk.

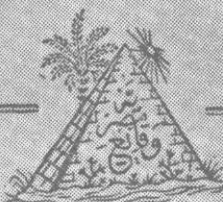

Ek - II

Vekayi-i Misriyye'nin İlk Sayısı

١٤٤١

١٤٤١

وقايح مصر

يوم الاحد

تأليف: ...

مراجعة: ...

تصميم: ...

الطبعة: ...

...
...
...
...

رقم	اسم	تاريخ	ملاحظات
١
٢
٣
٤
٥
٦
٧
٨
٩
١٠

...
...
...
...

رقم	اسم	تاريخ	ملاحظات
١١
١٢
١٣
١٤
١٥
١٦
١٧
١٨
١٩
٢٠

...
...
...
...

Ek - JJJ

Vekayi-i Mısıriyye'nin Başlıklarından Örnekler